

(1) Ita tenet, post alios quos refert *Petr. Gerar.* sing. 2. *Carrer.* d. ver. nono quero, nu. 28. *Plax.* d. c. 22. n. 15. & 27. in fin. *Menoch.* de arbitrar. cas. 396. n. 14. *Tiber. Dec.* lib. 9. crim. c. 15. nu. 29.

(2) Quæ erat extraordinaria ex S. C. *Plauciano*, ut refert *Meno.* d. cas.

(3) in l. 2. C. de infant. expof.

(4) *Iust.* in l. fin. §. sed scimus, C. de liti. lib.

(5) L. 1. C. de expof. in C. *Theodof. ca. vnic.* de infant. expofit. l. 3. tit. 20. part. 4.

(6) *Dionys.* *Halicarn.* li. 2. antiq. *Pet. Greg.* li. 44. Syntag. cap. 3. num. 2.

(7) *Solon.* *Plutar.* teste in eius vita.

(8) *Paul.* in l. 4. de liagnosc. quæ non malè intelligi potest, de his qui exponebant filios in columna lactaria *Sospitæ* *Iunoni* dicata, de qua vide, quæ post *Festum* tradit *Revard.* lib. 1. coniect. c. 17.

(9) *Ælian.* lib. 2. de var. histor.

(10) *Tertull.* in apologia.

(11) *Cuiac.* lib. 16. observat. ca. 36. & in parat. ad tt. C. de inf. expof. *Menoch.* casu 396. *Vela* de delect. c. de exponen. inf. *Boff.* tit. de homic. nu. 7. & 8.

interpretes (1) omnes, quotquot de hac re sermonem fecerunt, parricidij reatum filium incurrere negant, verbis *Imp. Valentiniani, Valentis, & Gratiani* allekti, qui eum, qui sobolem suam exponendam putavit, non solum animadversioni, quæ constituta (2) est, subiacerere præcipiunt, sed & aditum repetendi filij habere nõ sinunt. *Nec enim*, inquit, (3) *suum quis dicere possit, quem pereuntem contempsit.* A qua decisione non longè novior alia *Iustiniani* (4) differre videtur, qua servus, qui ægritudine affectus à domino destituitur, si convaluerit, servitutis vinculis liberatus, sui iuris manere iubetur. Quod æquè in filijs valuisse, & patriæ potestatis nexibus si à parente expofiti fuerint liberari, tam civili, (5) quàm canonico, & regio iure probatur. Nam etsi olim *Romulus*, ut *Dionysius* (6) refert, liberos sub certis legibus exponere concessisset, postea tamen his & alijs pœnis non immeritò ea parentum crudelitas coercita est. Nam si filios, qui à patribus nullam artem edocti essent, patres impunè contemnere, & alimentis privare, prudentissimus sanxerat *Solon*, (7) cur ijs pietatem & obsequium debebunt, à quibus sub fortunæ arbitrio relictis, & quodammodo vita privati immaniter fuerint? *Necare enim videtur*, ut *Paulus* (8) tradit, *qui denegat alimenta. Et qui publicis locis misericordiae causa exponit, quam ipse non habet.* Vnde apud *Thebanos*, ut *Ælianus* (9) refert, lex erat, quæ capitis pœna mulctabat illum, qui infantem exponere, vel in solitudinem abijcere ausus fuisset. Verùm si in extrema necessitate pater esset constitutus, sive mas, sive foemina infans esset, cogebatur eum statim à materno partu ad magistratum, cum ipsis fascijs, adferre, qui acceptum, alicui viro levi precio tradebat, cum quo pactum, & conditiones intercedebant, ut per suam fidem infantem aleret, & adultum servi, vel servæ loco haberet. Sed & Romanis, apud quos hoc crimen frequentissimum fuisse indicat *Tertullianus*: (10) *Filios exponitis suscipiendos ab aliquo prætereunte misericordiae extranea*, variè, pro temporum varietate, vindicatum fuit, ut ex *Cuiacij*, (11) *Menochij*, & aliorum scriptis constabit. Sed adhuc ego, quoad nostram pertinet tractationem, adduci

non

non possum vt credam, etiam ob hanc causam filium patri, quem compertum, & exploratum habet, & à quo se genitum esse cognoscit, citra parricidij supplicium mortem inferre posse. Nam nèque verosimile est, filium à patre sine maxima causa exponi potuisse; vt enim apud Philostratum (12) & Euripide Apolonius ostendit:

(12) Philostr. lib. 2
cap. 8.

Cunctis hominibus filij sunt ipsa anima.

Et vt exponendi occasio deficeret, ac certè, qui exponit, pater esse non desinit, nèque quicquid se impiè aduersus filium & crudeliter gerat, natura ipsa minor ei pietas, & reuerentia debetur. Quid est enim, quod non ob solum nascendi initium, & huius vitæ vsuram, filijs parentibus rependere teneantur? vnde rectissimè Imp. (13) etiam in nuptijs ex-

(13) L. patrem 16
C. de nupt. 2000. 37

positæ filia exponentis patris consensum requirit, & Fortunius Garcia (14) admodum doctè concludit, ex suprãdicta

(14) Fortun. in l. 1.
§. ius naturale, de
iust. & iur.

ratione filium egenti patri, quamvis ab eo nunquam aliquod beneficium acceperit, alimenta præstare, teneri. Naturaliter itaque, parentibus etiam malèmerentibus pietatem debemus, quod Mucij Manlij Torquati filius apud Valerium (15) ostendit, qui effecit, ne pater, à quo semper rustico opere gravatus, & malè habitus fuit, causam ad populum diceret: Et Valerius ipse hoc addito elogio manifestius

(15) Valer. li. 5. c. 4

expressit: *Commendabilis est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur; sed Manlius quò horridiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo eius subvenit: qui ad eum diligendum, præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento invitatus fuerat.* Ostendit etiam & Cicero, (16) dum pro Cluentio, ita aduersus eius matrem Sasiã loquitur: *Nam Sasiã mater huius Habiti, mater enim à me nominis causa, tametsi in hunc hostili odio, & crudelitate est, mater inquam ap-*

(16) Cicero, pro
Cluent.

pellabitur, nèque vnquam illa ita de scelere, & imma-

nitate audiet, vt natura nomen

amittat.

amittat.

amittat.

amittat.

amittat.

amittat.

CAPVT SEXTVM.

Parricidij crimen male hucusque à Doctoribus ad Patrum spiritualium, Iudicum, Dominorum, & similibus personarum interfectores extensum. Planè qui Patriam, aut Principem produnt, parricidas passim à bonis auctoribus appellari, & non maiestatis tantum, sed & parricidij reos videri. Hoc & debitum patriæ amorem exposcere. De quo nonnulla. Pilatum in Christi Domini morte parricidium commississe secundum aliquos. Qui eius interitus? Præceptoribus non secus ac parentibus reverentiam deberi, & an in nece eorum parricidij crimen committatur.

- (1) Ira tenent multi, quos refert *Plaza* d. c. 22. n. 18. *Tiraq.* in l. si unquam, verb. susceperit liberos, nu. 22. *Rojas* in epit. suc. c. 28. n. 9. *Menoch.* casu 355 nu. 16. *Tib. Dec.* lib. 9. crim. c. 5. ex nu. 5.
- (2) Ita docet *Acc.* in auth. vt iud. sine quoquo suffr. §. illud. *Fab. Plat.* & *Angelus* in §. alia deinde. inst. de pub. iud. *Carre.* d. vers. 9. que ro, nu. 10. & 12. *Plaza* sup. n. 21. & 22.
- (3) *Tiraq.* de poen. temp. caus. 21. per totam, & *Ascan.* *Clem.* de pat. pot. effect. 3. ex nu. 7.
- (4) L. interpretatione, l. respiciendum, de poen. c. odia, de regul. iur. in 6.
- (5) *Greg. Lop.* in d. l. 12. part. verb. al. filio. *D. Ioan. Vela.* d. c. 27. n. 5. & *Tib. Dec.* d. lib. 9. c. 9. nu. 6.
- (6) *Plaza* ubi supra num. 35.

VENIAM AD MODVM naturales parentes nullo casu contra parricidij crimen interfici posse, nisi ubi contra patriam aliquid moluntur, supra contra communes Doctorum traditiones resolvi: ita è contrario explodenda est mihi in hoc capite eorundem sententia, (1) qui seriò affirmare nequaquam verentur, parricidium quòque, in nece parentum spiritualium committi, vel aliorum, qui parentum instar habeantur; veluti si quis Iudicem, Dominum, Episcopum, vel Parrochum interfecerit. (2) Nam etsi non diffitear, magnam his personis venerationem & pietatem deberi, vt pluribus adductis *Tiraquellus* ostendit; (3) quis tamen ferat, particularem huius sceleris poenam, peculiaribus rationibus certis personis inflictam, ita late produci, vt nullus ferè casus relinquatur, quo locum habere non possit? Alijs supplicijs, alia maleficia puniantur, parentum violatio hanc sibi dumtaxat animadversionem vsurpet: nèque poenaliu legum verba contra totius legalis scientiæ principia, (4) extra proprios cancellos protrahantur. Præsertim cum isthæc horum auctorum ampliationes, nullo, nec iuris, nec quotidiani vsus fundamento nitantur, vt benè *Gregorius Lopez* (5) advertit: sicut nèque illa, quam ex multorum opinione refert, & sequitur *Plaza*, (6) quæ docet parricidij reum iudicem esse, qui

sub-

subditum suæ potestati, & imperio hominem iniuste ultimo supplicio mactaverit, contra apertum Vlpiani (7) responsum, qui eo in casu pœnam legis Corneliæ de sicarijs committi his verbis scripsit: *Lege Cornelia, de sicarijs tenetur, qui cum in magistratu est, esset, eorum quid fecerit, contra hominis necem, quod legibus permissum non sit.* Planè si quis in patriam aliquod facinus commisisset, etiam si alia reperiantur supplicia non male tentare quis posset, parricidij pœnam locum habere, ut post alios, doctissimus Anton. Concius (8) advertit: nam certè parricidij nomen hanc in rem sæpissimè ab auctoribus usurpari videmus. Cicero: (9) *potest cuiquam esse vile fœdissimum parricidium patriæ.* L. Flor. (10) cum de Catilinæ coniuratione loqueretur: *Fulvia vilissimum scortum, sed parricidij innocens.* Salustius (11) de eodem Catilina Ciceroni maledicente in senatu, *ad hæc maledicta, inquit, alia cum adderet, obstrepere omnes, hostem, atque parricidam vocare.* Quod non immeritò admitti videtur, si enim patria communis nostra est parens, qui patriæ vim & interitum infert, aut in eius perniciem impium aliquod facinus machinatur, quasi qui parentem occidat, parricidij reus iudicari debet. Quinimo potiore esse patriæ quam parentum rationem, & alio loco (12) insinuavi, & eleganter Ovid. (13) ostendit, dum ait:

Dulcis amor patriæ ratione valentior omni.

Et Seneca: (14) *Præferre patriam liberis Regem decet: Sed neque abest Cicero. (15) qui patriam patribus præposuit, dum dixit: Non nobis solum nati sumus, sed partim patriæ, partim parentibus, &c.* Et alibi: (16) *Iustitiam cole & pietatem: quæ cum sit magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima est.* Quod satis testati sunt Brutus, Curtius, Decij, Scipiones, Codrus, Thrasibulus, Phileni, & alij, qui ut passim auctores (17) commemorant, mortem pro patria alacriter oppetierunt, malueruntque patriam incolumem propriæ vitæ iactura relinquere, quam superstites cernere laborantem, & captivam intueri. Vnde non absimili modo, licet ij qui in Principes aliquid moliuntur, maiestatis crimen incurrant, & pœnis huic sceleri constitutis (18) plectantur;

(7) Vlp. in L. Cornelia, D. de sicar.

(8) Ant. Conc. ad l. Jul. maiest. li. 1. c. 1. & Tib. Dec. d. c. 5. num. 4.

(9) Cic. 3. offic.

(10) Flor. li. 4. c. 1.

(11) Salust. de coniurat. Catil. & vide alia quæ eleganter ad hoc notat Isaac Casaub. ad Lamprid. pag. 350.

(12) Sup. hoc lib. cap. 4.

(13) Ovid. 1. de Pont. eleg. 4.

(14) Seneca in Troad.

(15) Cicero. 1. offic.

(16) Cicero. 6. de republ. & in somn. Scip.

(17) Valer. Max. lib. 5. c. 6. & alij relati à Petr. Greg. in prælud. lib. 2. c. 39. Bellengar. verb. patria.

(18) L. 1. leg. quisquis cum alijs, C. & D. ad l. Jul. maiest.

- adhuc tamen, quia Imperator, vel Princeps, patriæ pater esse censetur, parricidæ dicuntur. Sueton. (19) de Iulij Caesaris morte agens: *Curiam in qua occisus est, obstrui placuit, Idusque Marias parricidium nominari.* Valer. (20) de Caio Cassio: *Dignam manum, quæ publico parricidio se non contaminaret;* & sæpe alibi, in locis plena manu a Brissonio (21) congestis. Quibus ego Senecam (22) addo, qui Augustum, ad Cinnam sibi insidias parasse compertum, ita inducit loquentem: *Vitam tibi Cinna do, prius hosti, nunc insidiatori, ac parricida.* Et Lampridium, (23) qui in Commodi necesse exultasse populum refert, & magnis acclamationibus illum *parricidam Senatus appellasse.* Nimirum, quia ut Cicero ait: *Atrocius est patriæ parentem quàm suum occidere.* Qua de causa, Pilatum, quod Christum Dominum omnium parentem & servatorem occiderit, parricidam fuisse, & poena parricidij miraculosè damnatum, nonnulli ex nostris scriptoribus (24) tradiderunt. Eius namque corpus fuit per terram à duobus bobus perductum, & non secus atque de parricidis fieri, alio loco retulimus, in lacum proiectum. Quamvis alij auctores, quibus hac in re plus tribuendum existimo, propria se illum manu transverberasse testentur, (25) ut sic malorum, in quæ devenerat, compendium, mortis celeritate quaereret.
- Est etiam, ut Petrus Aërodius (26) advertit, aliquod parricidij genus in præceptores sævire, à quibus quis licet non vitam, vera tamen (ut dicebat Antisthenes, (27) & Aristippus) vitæ præsidia, quæ etiam è naufragio possint enatae, censetur accipere. Quinimo quod distat corpus ab animo, eò plus præceptoribus debemus quàm patribus, quare non minori quam parentes obsequio & amore, præceptores colendos, post Platonem, (28) Accursius (29) quòque noster agnovit, & Marcus Manua, (30) qui hinc magistrum in ius vocari non posse, constanter tuetur. Quis est enim, ut Cicero (31) inquit, *liberaliter educatus, cui non educatores, cui non sui magistri, atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse aut doctus, aut alius est, cum grata recordatione in mente versetur?* Aut quis ignorat, nunquam vel commendari satis

(ut

(vt Anneus Robertus (32) ait) vel merita largitione, & dignis præmijs foveri posse præceptores? qui sollicito studio educationem, & mores adolescentiæ curant, quique iuventutem bonis artibus imbuunt. Quod quantum conducat ad veram & solidam gloriam, Lycurgus, vt Cœlius (33) refert, catulorum argumento demonstrabat, quos eisdem prognatos parentibus, educationis dissimilitudine diversis moribus ostendebat: cum lucernarius foret vnus, alter venaticus, & qui generosos spiritus alunt, laboribus innutritus. Vnde nota est in iure, & ab omnibus hac solum de causa probata, illa Attilij Reguli (34) in Nicostratum præceptorum, cuius disciplina melior effectus fuerat, remuneratoria donatio: Nec non pium illorum auditorum officium, à quibus Sabinus, vt narrat Pomponius, (35) in plurimum sustentabatur. Sed & multa, eademque insignia grati animi erga magistros exempla, lato sermone Petrus Greg. (36) recensuit. Et quod ad rem nostram vehementer conducit, Zoilum quòd nedum vivis præceptoribus, sed Homero totius (vt Iust. (37) inquit) virtutis parenti, mille iam ante annos mortuo, indignè detraheret, damnatum patricidij nonnulli testantur: alij à Philadelpho in crucem affixum: quidam, lapides in eum coniectos: aut Smyrnæ vivum in ignem, vt sacrilegum, proiectum esse aiunt. (38) Quæ tamen omnia, eo animo accipi volo, vt gravissimum crimen esse, patriæ, principi, & præceptoribus mortem inferre significant, non tamen vt in his casibus, quicquid supradicta contrarium suadeant, culleo, & serpentibus locum esse, defendere videar.

(32) *Ann. Rob. lib. 3. rer iud. c. 3.*

(33) *Cœl. lib. 20. c. 28.*

(34) *L. Attilius Regulus, de donat.*

(35) *Pomp. in l. 27. circa fin. de orig. iur.*

(36) *Pet. Greg. in prælud. c. 41. & Menoch. quem vide centur. 5. cas. fin.*

(37) *Iust. in præmio Digest. §. incipite.*

(38) *Petr. Ærodius refert vbi sup.*

CA

CAPVT VII.

De filijs fit ad parentes transitus. Horum in filios imperium ex natura ipsa descendere. Romanos potestatem patriam cum vita, & necis iure in liberos exercuisse. Huius rei multa in bonis auctoribus testimonia: nonnulla etiam in Iurisconsultorum libris vestigia inveniri. Omnia diligenter ob oculos posita. Et Martiano in l. 1. de parricid. cum Cuiac. lux data. An apud alias nationes ius impune occidendi liberos fuerit? Et qui apud Romanos eo usi reperiantur. Quo respectu Caius, & Iustinianus patriam potestatem propriam ius Romanorum dixerint? vendere olim liberos parentibus licuisse, hodie quatenus liceat.

PARENTVM in filios dominationem ex naturæ legibus originem trahere. & ea quæ de illis debita reverentia alio loco (1) retulimus, satis ostendunt, & eleganter Plinius Junior (2) admonuit, dum ait: *Lex naturæ semper in ditioe parentum liberos esse iubet.* Nec dissentit Aristot. (3) qui gentium iure, triplex in vnaquaque domo imperium constituit, Dicæarchum in servos, Basilicum in filios, Politicum in vxores. Romani tamen, iam inde à nascentis reipublice tempore, ad eam magnam sibi in liberos potestatem adrogarunt, & tot iuribus, totque privilegijs munitam, vt patria potestas (vt Iustin. (4) post Caium tradit) propria civium Romanorum, neque eo modo apud alios homines vsu recepta, dici potuerit. Quod forsan, vt pleræque alia, (5) ea demum ratione induxerunt Romani, vt cives ad matrimonia & liberorum procreationem vrgentiùs allicerent; nec enim frustra Seneca: (6) *Parentum, inquit, conditionem sacrauimus, quia expediebat liberos tolli, & liberis civibus civitates replere.* Inter reliqua autem patriæ potestatis iura, quæ singulis prope paginis auctores nostri (7) commemorant, illum maximum erat, vt parentes filios non vendere tantum, verum & occidere ad libitum possent. Quod ex antiquissima Romuli lege origi-

nem

(1) Supr. hoc. lib. c. 2.

(2) Plin. in Panegyry.

(3) Arist. libr. 2. polit.

(4) Iustin. in §. 1. in l. de patr. pot.

(5) Multa quæ ob hoc inducta sunt, vide apud M. Vertranum, & Ferd. Parz de iur. lib. Duaren. 1 disp. c. 40.

(6) Senec. lib. 3. de benefic. c. 10.

(7) De effect. patr. potest. vide Asc. Clement. in tract. de patr. potest. Pinel. in Rub. C. de bon. matern. 2. p. Forc. dial. 15.

nem traxit, quæ his erat verbis concepta: (8) *Parentum in liberos omne ius est, relegandi, vendendi, occidendi, & multis iuris nostri civilis testimonijs affatim demonstratur. Sic enim Paulus (9) de liberorum exheredatione pertractans: Nec mirum est, inquit, ut liceat eos exheredare, quos & occidere licebat, & Papinian: (10) patri tantum qui filiam in potestate habet, eius in adulterio deprehensæ, occidendæ licentiam permittit. Et Constant. Imp. (11) Libertati, ait, tantum à maioribus impensum fuerat, ut patribus, quibus ius vitæ in liberos necisque potestas erat permissa, libertatem eripere non liceret. Sed neque abest Martianus, (12) qui cum legis Pompeiæ de parricidijs capita recenseret, ea teneri matrem & maternum avum, qui liberos occidissent, expressit, patris verò altum fecit silentium: ea nimirum causa, ut ante nos eruditè Cuiac. (13) advertit; quia cum mater, & per maternam lineam ascendentes personæ, liberos in potestate non habeant, (14) non æquè ut pater, liberos impunè occidere poterant. Extat quòque Epigramma quoddam, hanc eandem potestatem ostendens, apud Petronium (15) in hæc verba.*

Et pater es dictus patriæ dignissime Iuli.

Quique tibi vitam abstulit est quoque dictus

Ipse pater patriæ: Dic Phœbus adhareat vtri?

Utrique: hic patrie est vitam dare, Patris & hoc est

Romani, si quam potuit dare, demere vitam

Posse etiam natis: vitam dedit alter, at alter

Vitam adimit, patriæ pater est sic dictus vterque.

Nec desunt parentum exempla, qui hac sibi concessa facultate vti perhibeantur. Nam ut Iunium Brutum, Avidium Cassium, Manlium Torquatum, & Posthumium Tiburtium præteream, quorum iam alio loco (16) meminimus. Aulus Fulvius Senatori ordinis vit euntem in aciem filium retraxisse, à Salustio, (17) & alijs narratur, iuvenemque & ingenio & litteris & forma inter æquales nitentem, pravo consilio amicitiam Catilinæ sequutum, inque castra eius temerario impetu ruentem, supplicio mortis affecisse: præfatus non se Catilinæ illum adversus patriam, sed patriæ adversus Catilinam genuisse: Quin etiam citra causam Rei-

(8) Referunt hæc I. Baldnu & Præcius ad II Rem c. 17. & omnes in princ. de patr. potest.

(9) Paul. in I. suis 11. in fin. de lib. & potest.

(10) Papin. in I. patr. 20. de adult.

(11) Const. in I. fin. C. de patr. potest.

(12) Martian. in I. ad I. Pomp.

(13) Cuiac. lib. 5. observat. cap. 17. quod non intellexit Præcius sup. tradit idem Cuiac. in op. post ad tit. C. de patr. potest.

(14) §. fin. in lit. de pat. potest. l. nulla femina, D. de suis & legit.

(15) Petron. in Epigram. post satyr. excusis.

(16) Sup. hoc li. c.

(17) Salust. in Catil. Dionysius lib. 37. Valer. lib. 5. c. 8.

- (18) *Pomp. in l. 2. §. initium. de orig. iur.* publica ob solius pudicitiae respectum, refert Pomponius (18) Virginium Virginiam infontem filiam occidisse. Et Titus Livius (19) P. Horatium, eius Horatij patrem, qui superatis Curiatij, sororem occiderat, ita ad populum inducit loquentem, *se filiam iure casam iudicare: ni ita esset patrio iure in filium animadversurum.* Ni mirum quia hoc priscis Romanis iure potestatis licebat, & de liberis ut Budæus (20) ait, etiam capitaliter citra iudicium statuere poterant. Id quod ex Cicerone (21) quodque intelligere possumus: qui de Clodio loquens, qui se in adoptionem plebeio homini dederat, cum ex patriciorum genere esset, ita inquit: *Credo enim quāquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum, auctor ne esses, ut in te P. Fonteius vita, necisque potestatem haberet ut in filio?* Hæc namque concepta esse, & solemnia adrogationis verba, ex Agellio, (22) & Alex. ab Alex. didicimus. Sed neque Romanis dumtaxat, verum alijs quodque nationibus, hanc filiorum occidendorum licentiam fuisse communem, vel ex eo colligimus, quod Ægyptij levissimam in filiorum occissores, ut Diodorus (23) refert, animadversionem constituebant. Et Persæ crudelem in filios & in servos dominationem exercuisse, paternaque potestate abuti soliti memorantur. (24) Apud Gallos item, ut Cæsar (25) testatur, viri, non in liberos tantum, sed & in uxores & necis potestatem habebant. Quod & apud Israelitas, & alios adjacentes populos valuisse, ex Abrahami exemplo ita liberè filium Isaacum morti devovere audentis, & Iephte, qui à bello rediens filiam sibi primò oblatam in victimam obrulit, nec non ex alijs sacræ historiae argumentis latè probare contendit Pet. Greg. (26) inde Iustinianum (27) reprehendens, quod nullos alios homines talem qualem Romani potestatem habere in liberos dixerit, in quem etiam eadem ratione Francisc. Connan. (28) invehitur, non satis animadvertentes Imperatorem alijs gentibus potestatem in liberos non negare, nec enim poterat, cum ut initio huius capituli diximus, ex iuris naturalis fontibus manet. Sed eam tantum quæ Romanis est, tot scilicet iuribus, tot effectibus præditam, nullos alios homines

agnovisse, testari. Quod multi ex nostris scriptoribus (29) rectè percepisse videntur, & Dionysius Halycarn. (30) luculenter explicuit, adeo latam patriam potestatem apud Romanos fuisse, recensens: ut dominicam superaret. Nam sive necare, sive verberare, sive rustico opere damnare innocentem, inauditum, & indefensum filium pater vellet, ei libera erat facultas, necnon & usque ad tertiam auctorem vendendi, ut si semel nundinatus à patre filius, ab hero clementiore manumissus fuisset, iterum genitoris venalitium, ut ante, mancipium fieret, nec nisi post tertiam auctorem ab ea truculentia tutus esset. Quæ tamen vendendi filios facultas posterioribus Iurisperitorum & Imperatorum temporibus (ut hoc obiter animadvertamus) non videtur itidem valuisse, (31) quinimo nedum vendere, verum & pignori accipere, sub deportationis pœna, ut Paulus (32) scribit vetitum erat (quamvis Tribonianus sub eiusdem Pauli (33) nomine relegationis tantum, ut advertit Cuiacius (34) meminerit. Nisi fortè pater in id inopiæ & paupertatis devenisset, ut non nisi ex filij filiave venditione sibi victum quærere posset; tunc enim ei filium vendere, & multo magis (quidquid contrarium Accur. (35) somniet) pignori dare, Constantini Imperatoris sanctio (36) his verbis concepta permittit: *Si quis propter nimiam paupertatem, egestatemque, victus causa filium, filiamve sanguinolentus vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi eius servitij habeat facultatem, &c.* Quo tamen in loco vulgata lectio mendosa videtur, & verbum, *sanguinolentus*, non ad patrem, sed plurali numero *sanguinolentos*, ad filios referendum, & recens natos, adhucque sanguine materno madentes interpretandum, ut iam pridem multi magni nominis viri (37) animadverterunt. Neque mirum si famis & necessitatis ratione, hoc parentibus permiserint iura, nam id à paterna pietate nequaquam alienum videtur; cum satius sit eo modo patrem sibi simul & filio prospicere, quam utrumque maximo famis dolore, quem Menander miserimum vocat, perire. Unde Nehemiæ quinto capite populus fame oppressus, sic inquit: *Filij nostri, & filia nostra*

(29) *Pinel. in Rub. C. de bon. 2. p. n. 17. Vacon. l. declarat. c. 8. & 3. c. 10. Forcat. dial. 15. & omnes post glos. d. 8. 1.*

(30) *Dionys. lib. 2:*

(31) *L. minor. 39. § pater. de evicti. l. 1. C. de patr. qui fil. fin. C. de patr. potest. Mercer. lib. 1. opin. c. 9.*

(32) *Paul. li. 5. sent. tit. 1:*

(33) *Idem Paul. in l. fin. D. quæ res pigno.*

(34) *Cuiac. ad Paul. d. tit. facit l. qui filios. C. quæ res pign. lobest. & aut. imo, C. de obl. & action. l. 8. in fin. li. 3. fori. l. 3. tit. 13. p. 5. & vide Balduin. ad leg. Rom. c. 17.*

(35) *Accurs. in l. 2. C. de pact. qui fil. diltrax. quem seq. Ias. in l. in suis. n. 28 sed rejiciunt ceteri, ut constat ex Pinel. in 2. p. Rub. C. de bon. Mat. n. 25. Cuiac. sup. Molin. lib. 4. de primog. c. 5. nu. 13. Covarruv. 3. var. c. 14. num. 4.*

(36) *L. 2. C. de patr. trib. qui fil. diltrax. l. 8. & 9. tit. 17. p. 4.*

(37) *Pinel. & Covarruv. sup. Alc. li. 1. de verb. sig. Cuiac. in parat. C. de inf. expos. & his qui sanguinolentos nutriendos acceperunt Gilbert. Rbeg. li. 1. Enantioph. c. 21. P. Fab. 1. sem. c. 6.*

(38) Euseb. libr. 9.
Hilior. Eccl. c. 8.

stra multa sunt nimis, accipiamus pro pretio eorum frumētum,
& comedamus & vivamus. Et Eusebius (38) refert, tempore
Maximiani Imp. multos parentes filios suos vendidisse. Et
Erisichthon postquam integrum patrimonium luxuriosè
profudit, tandem & filiam, vt fami succurreret vendidit, vt
tradit Ovid. (39) his verbis.

(39) Ovi. 8. metam.

— Et tandem demisso in viscera censu
Filia restabat, non isto digna parente,
Hanc quòque vendit inops.

(40) Tiraq. lib. 1.
de retr. §. 26. gl. 1.
nu. 14. Ascen. Clem.
de patr. potest. eff.
1. nu. 2. Pifo Soae. in
§. 1. inst. de patr.
potest.

Extat etiam (vt alia quæ in hanc rem ex Tiraq. (40) Asca-
nius Clementinus accepit, filètio præteream) facetissimum
apud Aristophanem (41) de Megarensi quodam exemplum,
qui optionem filiabus dabat, vellent ne vendi, an potius
domi fame perire, Græcè quidem sed in hunc sensum.

(41) Arist. in Acar.

Verum ò improbæ puellæ miseri patris
Ascendite ad cibum, si quid inveneritis alicubi
Audite sanè, convercite ad vos ventrem,
Utrum vendi mavultis, an esurire malè?

Puell. Vendi, vendi.

CAPVT VIII.

Ius occidendi filios olim parentibus datum, posterioribus legi-
bus ademptum, nec nisi modicam coercionem, aut exhereda-
tionis remedium illis relictum. His supplicijs parentes er-
ga filios contentos esse debere, Seneca, Ambros. Salvian. &
aliorum verbis ostensum Traianum filium quem pater seve-
rè nimis tractabat à patris manu liberasse; id iure factum,
vt Papin. refert. Cuius verba cum Hortoman. & Petr. Fab.
emendantur, quamvis Cuiacius emendationem non prober.
Patrem filium sibi reluctansem indicibus offerre debere.
Multis hoc iuribus comprobatur. Sed præcipuè Ulpian. res-
ponso in l. 2. de sicarijs. De cuius interpretatione latissimè
agitur. Neminem indicta causa damnari.

QVEM AD MODVM vendendi, ita & occidendi fi-
lios potestas, novioribus legibus angustata videtur.
Vnde quæ de hac re tractant Iuriconsultorum &

Imperatorum responsa, præteriti dumtaxat temporis meminere. Nam cum patria potestas, ut Marcian. (1) ait, *in pietate debeat non in atrocitate consistere*, & ex Antonini constitutione, nèque in proprios servos se vire ultra modum licuerit, (2) iustissimè immanis illa barbaries in parentibus etiam coercita fuit. Quam ob rem sicuti emendare pater filium iure patriæ potestatis non prohibetur, (3) sic atrociter in eum animadvertere iura (4) non patiuntur. Nam ut ait Salvianus: (5) *Pro magno peccato paulum supplicij satis est patri, & nihil de ultione perdit filio ignoscens, quia felicius multo est & laudabilius, suis aliquem etiam immeritò ignoscere, quam in suos etiam meritò vindicari*, & Plinio (6) teste: *Tunc præcipua est mansuetudinis laus, cum iræ causa iustissima est*. Debètque naturalis pater in irrogandis supplicij celestem imitari, qui ut Tertul. ait: (7) *Cum provoluit hominem magis relevat; cum accusat, excusat: cum condemnat, absolvit*. Inde est ut nèque abdicatio quæ Græco more ad alienandos liberos usurpabatur, & *anonephois* dicebatur, Romanis legibus (ut Dioclet. (8) statuit) comprobaretur: nèque patri præter modicam castigationem, alius læsæ pietatis vindex, quam exhereditatio, superesset. Vnde D. Ambrosius: (9) *Usu humano, inquit, hereditatis pecuniaria gratia facit, ut venerabiliora fiant iura pietatis. Quia hoc quoque plus deferretur parentibus; ne læsa pietas patris ulciscatur se exhereditatione contumacis pignoris*, & Quintilianus: (10) *Fulmen istud patrum adversus ferociam adolescentia datum est, adversus filios qui peccare plus possunt*. Quo ex fonte iam planè percipimus, cur in Papiniani responso (11) ex Traiani rescripto coactus fuerit pater filium emancipare, quem malè contra pietatem afficiebat, & omnino à filij bonis exclusus ex Neratij Prisci & Aristonis consilio, propter solvendæ pietatis necessitatem: quippè quia licèt nemo filium emancipare compelli soleat, (12) qui tamen malè vitur iure potestatis in filium sibi concesso, eo beneficio se prorsus reddit indignum, (13) & quemadmodum dominus, qui nimis in servum excandet, vel ancillæ pudori non parcat, cogitur illum, illamque bonis conditionibus vendere. *Expedit enim* (ut Iusti-

(1) Marcia. in l. Divus ad l. Pomp. de parric.

(2) L. i. cum seq. de his qui sunt sui, §. i. inst. eod. tradit Alex. ab Alex. 3. gen. cap. 20.

(3) L. 3. C. de patræ potest. l. vni. C. de emend. propinq. l. 8. & 9. tit. 8. p. 6. cū latè adductis à Pet. Fab. 3. femestr. c. 16. Menoch. de arb. casu. 364.

(4) L. 3. & 4. C. de patræ potest.

(5) Salvian. lib. 3. ad Eccl. cath. pag. 387. & in epist. ad Hypat. pag. 301.

(6) Plin. li. 9. epist. 21.

(7) Tertul. lib. de poenit.

(8) Diocl. in l. abdicatio, C. de patræ potest.

(9) D. Ambr. lib. 5. epist. 28.

(10) Quintil. de- cla. 259.

(11) Papin. in l. fin. si apparent quis fuer. man.

(12) L. neque a-

(13) L. neque a-
vus, C. de eman. li. 2. §. 1. de privi-

legia 24. de privi-

legia 24. de privi-

legia 24. de privi-

legia 24. de privi-

legia 24. de privi-

(14) Dict. §. 1. de his qui sunt sui. l. si lenones. C. de ep. aud.

(15) Sen. lib. 3. de benef. c. 11.

(16) Pet. Fab. vbi supr.

(17) Hot. in §. sed & maior. inst. de his qui sunt sui. enun. 2.

(18) Cuiac. in l. qui dam cum filiū 132. de verb. & in oper. posthum. ad Papin. in d. l. fin. & in not. solem. ad eandē. & in not. ad d. l. div.

(19) Tertul. in apo log. c. 34.

(20) Tit. inst. quibus modis ius potest solvitur.

(21) §. minus ergo, inst. de hered. quæ ab intest. l. eas 8. de cap. dim.

(22) L. 3. & 4. C. de pact. post l. vn. C. de emen. prop.

(23) Deuter. c. 21 in fin.

(24) Ioseph. lib. 4. Iud. antiq. c. 8.

(25) Macer in l. mil. agrum, §. de desertore, de re mil. ex quo notant interp. filium delinquentem à patre oblatum, mitius puniendū, vide Tiraq. de poen. temp. cau. 8. & Pine. 2. p. rub. C. de bon. n. 32. quam vis hoc non admitrat Mendoz. li. 1. de pact. c. 1. nu. 33. Sed contr. probat Dec. 2 crim. lib. 9. c. 6. n. 4.

(26) Vlpian. l. 1. de obsequijs.

nianus ait) (14) *ne re sua quis malè utatur: ita & pater filium,* in quem tyrannidem potius, quàm potestatem exercet, cum vendere non possit, manumittere omnino rectissimè cogitur. Filij namque custos potius debet esse quàm carnifex, vt Seneca (15) ostendit, dum inquit: *Et quia vile est iuventuti regi, imposuimus illis domesticos magistratus sub quorum custodia contineantur.* Sed & tradit in hanc rem alia eruditissimus Petrus Faber, (16) qui in suprascripto Papiniani loco, posteriora verba mendosa esse existimat, & ex notarum similitudine, & eiusdem nominis repetitione deceptum librarium, *solvenda pietatis* scripsisse, vbi *potestatis* scribere debuerat. Quam emendationem sibi etiam arrogat Hottomanus; (17) Cuiacius autem multis in locis (18) communem lectionem retinendam esse contendit; eò quod potestas patria leuiori vocabulo pietas interdum dicatur, & vt Tertull. (19) scribit: *Gratius sit vocabulum pietatis quàm potestatis.* Sed mihi Fabri, & Hottomani coniectura non displicet, nam non ita aptè solvi pietas dicitur, vt potestas (20) quin potius pietas cum naturaliter debeat, nullo iuris civilis figmento, nulla emancipationis solemnitate tolli potuit, aut solvi. (21) Rursus ex eisdem etiam principijs cognoscimus, quanam ratione pater, vbi filius contumax & protervus persisteret, nec paterna admonitione ad debitum obsequium, & pietatis officium adduci potuerit, in illum durius animadvertendi facultatem non habeat, sed præfecto vrbi, vel præfidi puniendum ex Alexandri, & Valeriani Imp. sanctionibus (22) offerre teneantur. Quod & vetusta Moysis lege, (23) quam optimè Iosephus (24) explicat, cautum inuenimus, & Iurisconsultorum tempore etiam obseruatum videtur, nam Macer (25) refert, patrem quandam, desertorem filium puniendum iudicibus obtulisse, quem D. Pius in durio rem militiam dari iussit. Et Vlpianus (26) tradit, quod si filius patrem & matrem, quos venerari oportet, contumelijs afficit, vel impias manus eis infert, præfectus vrbi delictum ad publicam pietatem pertinens, pro modo eius vindicare debet. Id enim in filijs vt in seruis obseruari solere, ex varijs iuris nostri locis colligimus. (27) Et ex